

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Jonstoni Historia Naturalis

Ioannis Ionstoni|| Theatrvm|| Vniversale Omnivm|| Animalivm||
Qvadrpedvm

Jonston, Jan

Heilbrunna, MDCCLV.

VD18 90528808

Caput III. An sit Antiquorum Hyaena?

urn:nbn:de:gbv:45:1-10966

vivit, ob id intestina eius diligenter exquiruntur incundo nidore sarcta Crocodileam vocant, nimirum ipsius excrementum. Murium autem silvestrium, qui flavo colore, et nostrorum puerorum deliciae, nuncupati Sorci moscaroli, sterens odore moschi praeditum est, tale etiam serpentium quorundam sentitur. Et Renodeus de mat. med. lib. 3. c. 15. Est quoddam genus mustelae maioris, quae, quod martia sit, et puonax, gallinas enim etiam grandiores evocat, quibusdam Martes, aliis Martorella, vulgo Forvina dicitur, cuius excrementa moschum redolent, ut saepe observavi. Addit Scaliger Exer. 211. part. 2. cercopithecum nihilo insuavius, quam quodvis moschum fragrare, mediocriter tamen et sine fastidio. Moschum etiam Gazellae excrementum esse, notissimum est. Addam ego me observasse parva quaedam insecta vaginipennia a me picta libro de Insectis, quae contrectata suavissimum spirabant odorem, qualis in floribus Dipsadi, seu Muschi Graeci dicti percipitur. Igitur praeter pantheram, multa etiam animalium sunt genera valde odorata, et hominibus grata, inter quae est Zibeth, quare mitto tamquam inutilem quaestionem illam inter Cardanum, et Scaligerum de o-

Insecta
odorata.

dore animalium, et de naturae conatu in eius generatione.

Quidam arbitrati sunt, animal Zibetti, ut refert Dalecampius, esse Plinii Chaum, de quo talia protulit. lib. 8. cap. 19. Pompeii Magni primum ludi ostenderunt Chaum, quem Galli Raphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Namque hae notae adsunt in Civetta. Verum nulla odoris sit mentio, nomen autem, quod habet Gallicum, fortasse a Gallia patria desumpsit. Nec caput lupi est in Civetta, quamvis adsint magnitudo pilorumque asperitas, et color, maculae pellis ipsam praeterea distinguunt. Annotavit vero Dalecampius, fortasse Thoen pro Chao esse reponendum, vulgo Lupum Cervarium, et qui Genettam nostram esse putant, verisimiliora loqui videntur. Sed de Thoe extant Philothes versus Graeci, qui ita latine sonant:

At quae pudoris eruditus dogmata,
Hominem veretur Thoe, hominem
si viderit?

Quae iura foederationis mutuae
Colens opera fert impiger nobis suam,
Hostilis in nos irruat si bellua?

Herodotus lib. 4. Thoes ex hyaena, et lupo genitos esse, testatum reliquit.

CAPUT III.

An sit Antiquorum Hyaena?

Civettam veteribus probe fuisse cognitam, et Hyaenam ab ipsis fuisse nuncupatam, eorundem auctoritate demonstrare conatur Petrus Bellonius suar. observ. lib. 2. c. 20. quamvis odoratum reddere excrementum non observaverint. Ratio autem est, quia Civetta ferum est animal, quale etiam Hyaena describitur, nec tradita figura differt, si quidem Hyaena ex Aristotele colore lupi prope est, sed hirsutior, et iuba per totum dorsum praedita est. Civetta etiam magnitudinem, et colorem lupi habet, similique modo hirsuta est, verum corpus maculis est aspersum nigris, ita, ut sub oculis binae sint nigrae maculae, pedes nigro

pilo obsiti, crura maculata, cauda oblonga, superius nigra, infima vero parte albis maculis aspersa. Praeterea Civetta in cervice, et per dorsum spinam pilos habet nigros, quos surrigit, cum indignatur, non minus, quam sus, inde factum, ut Glanis piscis etiam Hyaena nuncupatus sit, et talis forte erit iuba illi ab Aristotele tributa, accedit, quod omnes antiqui maxime ferum animal dixerint Hyaenam, adeo, ut pantherae mirum in modum eas timeant, etenim scriptum fuit a Plinio lib. 28. cap. 8. Praecipue pantheris terrori esse traduntur, ut ne conentur quidem resistere, et aliquid de corio earum habentem non appeti. Mirumque dictum, si

Chaum.

Insecta
odorata.

Thoes.

Geni
Hyac

Ariste
genet
Hyac

Linea
Geni

si pelles utriusque contrariae suspendantur, decidere pilos pantherae. Hyaenam pardali inimicam esse, Aelianus etiam lib. 6. c. 22. retulit. At Civettam Cardanus X. de subt. feram adeo iudicavit, ut, quod nulla temporis longitudine mitescat.

Genitale
Hyaenae.

Potissima autem ratio desumitur ex eo, quod antiqui Hyaenam genitale simul et maris et foeminae habere scripserunt, unde Ovid.

et quae sit foemina tergo
Passa marem, nunc esse marem mi-
retur Hyaenam.

Et Plinius libro 8. cit. *Hyaenis utramque esse naturam* ait, et *alternis annis mares, alternis foeminas fieri, parere sine mare vulgus credit*, quod, quamvis re vera falsum sit, negetque constanter Aristoteles, tamen negligenter aspicienti vas quoddam ori vulvae simile, foemininus videtur sexus, quae apparentia forsitan imposuit antiquis, ut crederent utroque sexu donatam fuisse Hyaenam. Aristot. 3. de Gener. Anim. cap. 6. voluit stulte, magnoque errore narrari a multis Hyaenam duplex genitale habere, maris et foeminae, et 6. de Hist. Anim. c. 32. commentitium id esse asserit. Sed

Aristot. de
genitali
Hyaenae.

Hyaenae virile similiter, atque in lupis, et canibus haberi, quod vero foemineum esse videtur *ὀπανάτω* sub cauda positum est, figura simile genitali foeminae, sed sine ullo meatu, sub hoc meatu excrementorum est. Quin etiam foemina Hyaena praeter suum illud, etiam simile, ut mas habet, sub cauda sine ullo meatu, a quo excrementorum meatu est, atque sub eo genitale verum continetur. *Vulvam etiam Hyaena foemina, ut caeterae huiusmodi foeminae animales habent*, et lib. de gen. citato scripsit Hyaenas tam mares, quam foeminas habere sub cauda lineam quandam similem genitali foeminino, quae quidem nota, quamvis communis sit, tamen in maribus potius cernitur, quia mares, quam foeminae frequentius capiuntur, quae, qui negligentius considerat refert Aristoteles, in dictam aberrat opinionem.

Linea pro
Genitali.

Nobis diligentissime considerantibus Civettae genitalia membra, apparuit in ipsis ad amussim, quodcumque Hyaenae tribuit Aristoteles, siquidem haec primo aspectu, et negligenter consideranti duplex videtur habere genitale, at diligenter speculanti nullo modo duplex apparebit, sed unicum tantum, et maris tantummodo in mare, quale fuit in cadavere a nobis secto, virile autem perinde, ut lupi, et canes habet, nimirum osseum, in hoc tamen differt a canibus, lupis, et vulpibus, quod horum genitale totum in medio sit osseum, glans vero carnosa solum sine osse, contra Civettae ossiculum est in foemina glande admodum breve, reliqua pars genitalis nervosa osse carens. Vidimus etiam cuniculum Indicum dictum Romae *porcelletto d' India* in genitali continere ossiculum in summo tenue, in basi quadratum, sed depressum.

Notae ab
Aristot. as-
signatae.

Hyaenae
conveni-
unt no-
frac.

Genitale
osseum.

Linea Ge-
nitalium.

Opinio
Bellonii.

Quod vero foemineum esse videtur, infra caudam et genitale positum est, immo inter virile et testes, figura simile vulvae foeminae, et in mare labiis est crassioribus, quam in foemella, verum sine ullo meatu est, sed duae tantummodo cavitates inspicuntur, in quibus colligitur excrementum dictum Zibeth, vocavit autem Aristoteles hanc particulam in libro de Gener. Anim. citato, *lineam similem genitali foeminino*, Graece *ὁμοίαν γράμμην τῷ τοῦ θήλεος αἰδαίῳ*, nam negligenter aspicienti foeminea apertura, quasi linea videtur, sed meatus non habet penetrantes. In foemina porro civetta eadem partes eodem sunt dispositae modo, et ubi in mare est virile, in foemina vulva est, solummodo vascula zibetti in foemina minora sunt, et testes interius latent. Cum igitur tanta adpareat Hyaenae, et civettae genitalium partium similitudo, asserendum omnino videtur cum Bellonio, idem esse animal, quamvis Zibeth excrementum non consideraverint antiqui.

Ee 3

Ex

Ex altera parte Scaliger de sub-
 exer. 117. part. 7. irridet Hyaenam
 existimantes Catum Zibeticum,
 quam quoque opinionem refellunt
 etiam Gesnerus; Augerius Busbe-
 quius Ep. 1. de legatione sua Tur-
 cica, Clusius in addit. ad Belloni-
 um, et Io. Faber Bambergensis in
 Romano Lyceo meus olim Collega,
 plura namque sunt ab Aristotele,
 Plinio, Solino, atque Aeliano de
 Hyaena relata, quae Civettae no-
 strae aptari minime queunt.

**A Colli in-
 flexione.** Primo quidem collum, et iubam
 continuitate spinae porrigi, flecti-
 que nisi circumactu totius corporis
 non posse, de Hyaena retulerunt,
 quod in Civetta nostra falsum vidi-
 mus, et ex ossium forma in nostro
 Scheleto quilibet considerare valet,
 collum facile verti posse.

**Ab uno
 dente.** Praeterea Solinus asseruit in ore
 gingivam nullam, sed dentem unum
 habere atque perpetuum, qui ut
 nunquam retundatur, naturaliter
 capsularum modo clauditur, in no-
 stro autem Scheleto dentes plures.

**A sermone
 humano.** Demum scriptis mandarunt Hyae-
 nam sermonem hominum assimila-
 re, pastorum nomina addiscere, ut
 eos dolo capiat. Item vomitionem
 hominis imitari ad sollicitandos can-
 nes, quos invadat. Nec ullum ex
 his adhuc observatum est in Civetta,
 etiam maxime cicurata. Sed haec
 facile refelleret Bellonius. Nam-
 que sicut lupo, et leoni falso tri-
 buit Aristoteles huiuscemodi rigo-
 rem colli, ita falso potuit eundem
 tribuisse Hyaenae. Deinde Solinus
 non loquitur de Hyaena; sed de
 Crocuta, quae genita fuit ex Hyae-
 na, et leaena. Quae demum as-
 feruntur, sunt potius admiranda,
 quam credenda, tum quia, qui ea
 retulit Plinius pro re mirabili pro-
 posuit. Aelianus vero lib. 7. c. 22.
 Crocutae ista tribuit, dubitatque
 an sit fabulosum, quod confirmari
 videtur, quia Aristoteles tamquam
 falsa ea reticuit, nec Busbequius
 meminit in sua Hyaena.

**Civetta
 mansuet.** Addit Scaliger contra Cardanum
 Ever. 211. part. 2. tantum abesse,
 ut Civettae sint implacabiles, ut

eorum unam humeris suis gestaret
 Nicolinus ab Ancisa Marchionis
 Mantuae spurius, immo Bellonius
 fatetur, quendam Alexandriae, qui
 tunc Florentinorum Consulem age-
 bat, Civettam habuisse adeo cicu-
 rem, ut cum hominibus colludens
 illis nasum, aures, et labra sine
 noxa morfu prehenderet. At le-
 via quidem haec sunt, natura enim
 ferum est animal, et foeminam qui-
 dem cicuratum scimus, non autem
 marem.

A Iuba. Maiorem vim facit Iuba, quam
 ex Arist. 8. de Hist. Anim. c. 5.
 Hyaena habet, quemadmodum e-
 quus, sed seta duriore, longiore-
 que, et per totum dorsum porrecta
 his verbis: *χαιτην δε εχαωσπερ ιππος,
 και επικληροτερας και βαρυτερας τας τρι-
 χας, και οι ολης της ραχιας*: et libro
 6. c. 31. *Iuba per totum dorsum prae-
 dita est*, scriptum reliquerat, et
 quamvis Civetta irata in dorso pilos
 erigat apri modo, non tamen lon-
 gior est equina iuba.

Sed respondere probabiliter ad-
 modum Bellonius posset: Nequa-
 quam esse intelligendum Hyaenum
 habere iubam longiorem equina iu-
 ba, sed caeteris sui corporis pilis,
 quia equi multi iubam habent ultra
 tres palmos longam, quod si talem,
 et longiorem, ac duriolem, nec
 non per totum dorsum porrectam
 haberet Hyaena, quum sit animal
 omnium consensu lupi magnitudi-
 ne, et proinde duobus palmis non
 altius, procul dubio huiusmodi iu-
 ba longa per terram traheretur,
 quare rationi consentaneum est di-
 cere Aristotelem voluisse, iubam
 Hyaenae per totum dorsum esse
 porrectam, non in collo tantum,
 atque consistere ex seta duriore, et
 longiore, quam sint reliqui pili, ut
 videmus in suis, et in nostro Ci-
 vetta.

At dices, si hoc est, cur Aristote-
 les Hyaenae iubam non assimila-
 vit potius Aprinae iubae, quam
 equinae, quae in solo est collo?
 Respondetur: Aristotelem fortasse
 descripsisse formam Hyaenae ex ali-
 quo Indo auctore, qui equum iuba-
 tum

tum in collo vidit, non autem aprum, vel suem, haud enim constat, an in India nascantur sues nostris similes, unde Aristoteles non commutavit inditam iubae similitudinem.

A Genitalia
suum situ.

Genitalium praeterea situm diversum esse Hyaenae, et Civettae, ex Aristotelis verbis colligit Scaliger in libro 15. Metamorph. Ovidii, et Io. Faber hoc loco. Namque Aristoteles videtur collocare, tam in mare Hyaena, quam in foemina imperviam vulvam statim sub cauda, sub hac excrementorum exitum, sub quo genitale, ex quibus colligit Scaliger, tum a situ, tum quia impervius est meatus, non esse uterum, absurdum enim esset censere matricem supra rectum intestinum sub dorso esse. Nam ex Aristotele meatus excrementorum inter illam rimam, et veretrum est. Faber autem invenit etiam Scaligerum sibimet ipsi contradicentem Exerc. 217. contra Card. par. 7. *Aristotelem* inquit, *eam rimam, quae sub excrementorum exitu est, imperviam introrsum esse dixisse, et dicere debuisset, ait Faber, quae supra excrementorum exitum est, si Aristotelis mentem declarare, nec sibi ipsi contradicere voluisset.* At veritas ipsa coegit Scaligerum recte loqui, eo enim modo intellecta Aristotelis verba rem impossibilem fingere videntur, omnia enim animalia caudata meatum excrementorum immediate sub cauda habent; unde, vel deceptus fuit Aristoteles falsa relatione, vel error est in textu, et intelligendus, quod dicat, sub cauda quidem esse pseudovulvam, sed non immediate, aut sub cauda meatum excrementorum, ex altera vero Genitale verum, ipsum vero in medio, et haec sunt consona rationi, et positiui, quem a natura observatum in Civetta videmus, illam autem situationem in nullo animali, nec etiam monstruoso adhuc vidimus. Sed subtilius hi disputassent, si dixissent, Hyaenam habere lineam tantum sine ullo penitus meatu, sed Civettam ha-

Scaligeri
contradictio.

Explicatio

bere meatus duo, et cavitates, in quibus colligitur Zibethum, verum non ita stricte accipienda sunt Aristotelis verba, sed ut rationi, et experimentis congruant. Porro Busbequius, qui legitimam antiquorum Hyaenam se vidisse refert, lineae dictae situm et formam si dilucidasset, suas egisset partes, interim dicemus Hyaenam non posse habere suum pseudouterum, nisi ea positione, qua spectatur in Civetta, quae magnitudine sua ferme naturali talis est in resupinato animali.

Busbequii
negligentia.

Sed omnium maxime hanc refellit Bellonii opinionem ipse Busbequius, dum narret, se Hyaenas duas Constantinopoli vidisse, cui fidem praestamus, describit autem lupo aliquanto humiliorem, sed nihilo breviorum esse. Pellem habere lupi similem, nisi, quod pilo sit horridiore, et grandiore, maculis quoque nigris distinguatur. Atque caput, quod maximum est, dorsi spinae contiguum sine ullis vertebrae esse, ut cum respicere velit totam vertere necesse habeat, plurimas esse in Galatia Hyaenas, et frequentissime sepulcra suffodere, et ossa congregare ad suas speluncas, tam humanorum, quam ferinorum cadaverum, et ob id Hyaenas facile inveniri, nimirum ex ossium cumulo, ante harum speluncas conspecto. Praeterea Ioannes Leo in nova Africae descriptione esse, ait, forma lupi, habere pedes humanis similes, humanis maxime cadaveribus delectari, quae ex sepulturis auferat. Animal esse minime astutum, et cum cantu, ac tympani sono maxime recreetur, fieri, ut interea venatores adeo ad musicam attento, fune pedes ambos innoquent, atque ita e speluncis suis extrahant occidantque. Sed adhuc dubitare licet, numne haec sit vera Hyaena, quum nec iubae, nec genitalium partium, nec morum ab antiquis Hyaenae tributorum fiat mentio, sed diversorum, immo cum veteres maxime malignam, et callidam descripserint Hyaenam, et leo dictus minime astutam praedictet,

Figura I
Descriptio
Hyaenae a
Busbequio.

Ioan. Leo.

Dubitatio.

cet, dabitatio augetur, quia nec constat de nostra Hyaena, quod refert Plin. lib. 8. c. 30. *Hyaenae plurimae gignuntur in Africa, quae et asinorum silvestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli foeminarum gregibus imperitant. Timent libidinis aemulos, et ideo gravidas custodiunt, morsuque natos mares castrant. Contra gravidae latebras petunt, et parere furto cupiunt, gaudentque copia libidinis. Tamen cum dicatur Hyaena libidinosa, et mas, et foemina, non differet a nostra, quae ob Zibethum, non solum ad coitum pronae est, sed alios homines utriusque sexus, ob id ipsum inunctum incitat.*

Huc etiam referendi erunt Philo Graeci versus de animalium proprietate quibus quaedam animalium proprietates adnotantur, non convenientes Cato Zibethico, ut cap. 43. de Hyaena, et terrestri, et marina: qui ita latine sunt redditi.

Hyaena, quae mas pridie videnda erat,

Nunc foemina est, inique initurque invicem,

Maternus utque fiat avus haud dixeris.

Alvo ferens, serensque foetum mutuo.

Si forte quenquam dormientem offenderit,

Pede strepitum non excitante subvolat,

Suamque porrigens dolose dexteram,

Somno iacentis, admovent eam naribus,

Soporis auctorem, quod aiunt, maxime.

Hinc eruto, quod subtus est caput, solo,

Deponit hoc, nudo, et supino gutture,

Inque illud incumbens feris complexibus,

*Somnos trahentem strangulat mi-
ferrime.* Hyaena
Marina.

Quod si marinae quispiam hyaenae pinnula.

Dextra sopore tangat oppressum, gravem

Statim rigorem huic iniicit cum somniis,

Quae terreant dira iacentem imagine.

Astutia canes hyaena irretiens,

Mox pascit horum carnibus ieiunia.

Fulgente namque Cynthia sub vesperam,

Umbra sui illos corporis ferit, retro

Lumen tenens vestigiorum callide.

Mutosque reddens percitos formidine,

Instar venesicae increpantis carmine,

Occidit incautos doli crudeliter.

Idem refert Aelian. lib. 6. c. 14. Multa quidem de Hyaena relata videntur potius fabulosa. Sic etiam Aelianus lib. 15. de anim. cap. 14. referre videtur Hyaenam esse cornibus praeditam, cum ait: *Denique Hyaenae, quod animal capreis minus esse aiunt, sed cervis animosius multo, et cornibus ferociens,* de quo Aeliani loco dubitavit etiam P. Gillius, dum in sua translatione omisit, et Gesnerus adnotavit, esse absurdum, cum lupi cognata quadrupes sit, nihil cum capreis, aut cervis commune habens. Sed quicquid sit de hac bellua, certum fatemur, multas Hyaenae notas adesse in Civetta, non paucas desiderari.

CAPUT IV.

*Sub quo Animalium genere sit reponenda
Civetta.*

Quaestio-
num.

Quum clare ex dictis pateat, nostram Civettam, neque anti-
quorum Pantheram, neque Plinii Chaum, neque veram Hyaenam esse,

An fu-
nere-
lium.

Gesne-
ror. Lu.

Genus
nerale.

Hyaen-
rum di-
sto.